

Maruzsánné Sebó Katalin

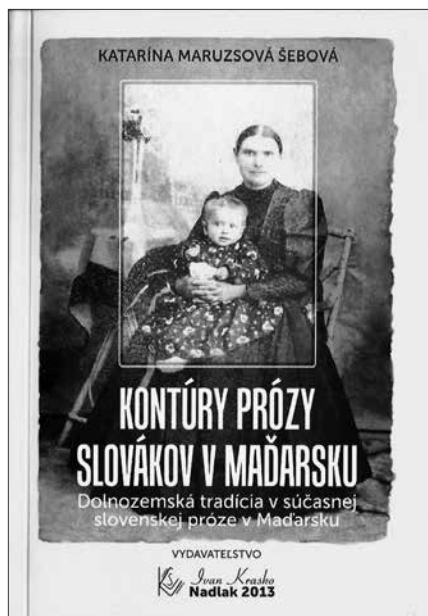
A magyarországi szlovák próza kontúrjai

Bevezető gondolatok*

Jelen kötetben azokat az irodalomtudományi ismereteimet, olvasói élményeimet és pedagógiai tapasztalataimat igyekszem összegezni, melyeket a kortárs magyarországi szlovák széppróza témakörében végzett kutatásaim során szereztem. A szlovák irodalomnak a kötet címében megjelölt fejezetéhez elsősorban egy felismerés vezetett, melyet a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Szlovák Nyelv és Irodalom Tanszék tanáraként a hallgatókkal való közös gondolkodás hívott elő.

Az irodalmi szövegekkel való foglalatosság lehetőségét kínálja annak megtapasztalására, hogy magában az irodalomban, mint a művészetek egyik ágában, mennyi lehetőség rejlik önmagunk megismerésére. A felismerés, hogy a szépirodalom bármely tudományágnál alkalmasabb az önismeret fejlesztésére, igen hasznosnak bizonyult tanári pályám során. Tudvalevő, hogy a hazai szlovákság közel háromszáz éve szakadt el egykori felföldi szülőföldjétől, és telepedett le a történeti Magyarország déli térségeiben. Az elmúlt évszázadok alatt külső nyomásra és (vagy) belső késztetésre kulturális gyökereihez való kötődése egyre lazábbá vált, s ennek következtében szlovákságtudata is meggyengült. Itt jut szerephez a magyarországi szlovák irodalom, mely az elődöktől örökölt hagyományok mentén mutatja be ennek a kisebbségi közösségnek a sorsát és szellemiségét. Az elbeszélte történeteken és irodalmi hősökön keresztül az olvasó a szöveggel való elmélyült kapcsolat révén saját személyes életére való utalásokra is rábukkanhat, ami további bűvárkodásra, önmagával, nemzetiségével kapcsolatos új ismeretek szerzésére ösztönözheti.

Az irodalmi szöveg rejtett összetevőinek feltárására, tapasztalataim szerint, a leghatékonyabb módszer a textussal való céltudatos foglalkozás. Ezért is választottam a kortárs magyarországi szlovák próza bemutatására az interpretáció formáját, amellyel élményszerűen igyekszem vezetni az érdeklődőket ebben a sajtószerű szövegvilágban. A ma érvényes interpretációs (kontextuális, textuális, intertextuális)

lis) technikák közül az intertextuális módszert részesítem előnyben, mely az olvasónak tulajdonít jelentésképző szerepet. Ahol azonban az adott szöveg értelmének feltárására a hagyományosabb eljárások bizonyulnak célravezetőbbnek, vegyítem a módszereket. A kötetben szereplő írók (Michal Hrivnák, Pavol Kondač, Zoltán Bárkányi Valkán, Michal Bernula, Andrej Medvegy, Ildika Fúziková, Imrich Fuhl, Závada Pál) munkásságát az alföldi szlovák hagyományok tematizálása köti össze; amiben viszont különböznek egymástól, az a hagyományokhoz való viszony és az írói stratégia. Ettől az ösztönző forrástól két szlovákiai, Magyarországon letelepedett író tér el (Mária Fazekášová és Oldřich Kníchal), akik ennek ellenére kerültek be a kötetbe, amely így, velük együtt a teljes magyarországi kortárs szlovák szépprózát felöleli.

E szépprózáról már több hazai és szlovákiai irodalomtörténész és kritikus is megnyilatkozott. Közülük mindenképpen Peter Andruška, szlovákiai író, irodalomtörténészt illik kiemelni, aki *Literatúra Slovákov z Dolnej zeme* (1994; Alföldi szlovák irodalom) című művében elsőként térképezte fel a magyaror-

* Katarína Maruzsová Šebová: Bevezető gondolatok A magyarországi szlovák próza kontúrjai – Alföldi szlovák tradíció a kortárs magyarországi szlovák szépprózában című kötetéhez. Illusztrációk: Klbac Mihály. Nagylak, 2013
Katarína Maruzsová Šebová: Kontúry prózy Slovákov v Maďarsku – Dolnozemska tradícia v súčasnej slovenskej próze v Maďarsku. – Vydavateľstvo Ivan Krasko, Nadlak 2013, 228 s. – ISBN 9789731070865

szági szlovák irodalom történetét. A 2008-ban napvilágot látott *Súčasní slovenskí spisovatelia z Maďarska* (Kortárs magyarországi szlovák írók) című kötetét pedig kizárólag ennek a témának szentelte. Ezek az összefoglaló könyvei jelentik számomra is a kiindulópontot. Mivel munkámban a tudományközi szemlélet érvényesül, haszonnal forgattam a magyarországi szlovák kulturológusok, irodalomtörténészek, nyelvészek, néprajzkutatók (*Gyivicsán Anna, Kovács Anna, Zsilák Mária, Uhrin Erzsébet, Tuska Tünde, Krupa András*) írásait is.

Napjaink új kihívásai arra készítetnek bennünket, hogy az időszerű irodalomtudományi iskolák szemszögéből újra értelmezzük a régebbi műveket; s ennek eredményeként az elemzett művek hagyományos módszerekkel nehezen feltárható értékeit és jelentéseit is felszínre hozhassuk. Az új nézőpontok és összefüggések felismerése hozzájárulhat az olvasói érdeklődés felélesztéséhez, ugyanakkor elősegítheti az írói aktivitás felélénkülését is, melyre igen nagy szükség lenne a hazai szlovák prózairodalom berkeiben. Jelen kötet célja ennek a folyamatnak az elősegítése. A könyvet elsősorban szlovakistáknak ajánlom, de mindenki másnak is, aki e téma iránt érdeklődik.

A művek interpretációja folyamán érintőlegesen szóba kerül a kortárs magyarországi szlovák irodalom története is, ezért a tisztánlátás érdekében röviden felvázolom legfontosabb koordinátáit és alapvető fogalmait. Már a kötet alcímének első olvasásakor kérdések és bizonytalanságok merülhetnek fel azokban az olvasókban, akik kevésbé tájékozottak a szlovák irodalomnak ezen a sajátos területén. Az „alföldi szlovák tradíció”, a „kortárs magyarországi széppróza”, valamint a publikációban előforduló további fogalmak is, mint például a „szlovák irodalom”, „alföldi szlovák irodalom”, „magyarországi szlovák irodalom” az egységes szlovák irodalomtudomány tárgykörébe tartoznak. Ennek keretében a szlovák irodalom azon ágáról beszélünk, melyet a történeti Magyarország északi vármegyéiből (mai Szlovákia) szociális és vallási okokból a XVII. század végétől, a XVIII-XIX. század folyamán az ország déli területein letelepedő szlovákság hozott létre. Ennek a területnek hagyományos neve *Dolná zem*, melynek szó szerinti magyar jelentése „Alföld”. A szlovák nyelvű szókapcsolat azonban a magyarhoz képest többletjelentéssel bír, és a szlovák letelepülők által lakott alföldi területekre vonatkozik. Az ezen a területen született szlovák irodalmakat ennek alapján „alföldi szlovák irodalomnak” nevezzük. A fogalmak tisztázásánál azoknak az elismert irodalomtudósoknak és kulturológusoknak a munkáira támaszkodom, akik az „alföldi szlovák irodalom” elméleti alapvetéseit és szakterminológiáját kidolgozták (*Peter Andruška, Anna Divičanová, Dagmar Mária Anoca, Michal Harpán, Michal Babiak*).

A „szlovák alföldiséggel” kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy volt idő, amikor a pilisi hegyvidék szlovák nyelvsgözetin élő költők (*Gregor Pa-*

puček, Alexander Kormoš, Imrich Fuhl) az „alföldi szlovák irodalom” kereteibe való besorolásukkal szemben ellenvetéseket fogalmaztak meg. Ezek többnyire a pilisi és az alföldi táj különbözőségeinek hangsúlyozására épültek és elsősorban földrajzi szempontból értelmezték az „alföldi szlovák irodalom” fogalmát. Ma már vitán felül áll, hogy a „szlovák alföldiség” országokon és földrajzi tájegységeken átívelő szellemi rokonságot jelent. Ezt a felfogást igazolják többek között Michal Harpán az „alföldi szlovák” költészet területén végzett kutatásai is, melyek eredményeit magam is felhasználok és akceptálom a pilisi prózáírók (*Zoltán Bárkányi Valkán, Ildika Fúziková, Imrich Fuhl*) műveinek elemzésénél.

A *Dejiny slovenskej literatúry III.* (Szlovák irodalomtörténet III.) a szlovák irodalom korpuszába sorolja a Szlovákiában született művek mellett azokat is, melyek Szlovákia területén kívül, szlovák nyelven vagy annak az országnak a nyelvén születtek, melyben az adott író él, és szlovák témát dolgoz fel. Ennek alapján a szlovák nemzeti irodalom keretébe tartoznak a XVIII-XIX. század folyamán az egykori Osztrák-Magyar Monarchia déli területein létrejött diaszpórákban keletkezett irodalmak is. Elsősorban a mai Magyarország, Románia és Szerbia szlovák nyelvsgözetin kialakult és napjainkban is fejlődő irodalmakat soroljuk ide. Az ebből a régióból származó irodalmi alkotások összességét „alföldi szlovák irodalomnak” nevezzük. Az „alföldi szlovák” jelző alatt az „alföldi szlovák irodalom” egyes ágainak földrajzi származáshelye mellett elsősorban szellemi értéket értünk, melyek közös történelmi-kulturális hagyományokból táplálkoznak, és melyeket az egykori Felföldről (Felső-Magyarország, a mai Szlovákia területe) idetelepült szlovák ősök utódainak nemzedékei hoztak létre. Ezeknek az irodalmaknak a fejlődése a Monarchia összeomlása után (1918) eltérő irányt vett az adott utódország politikai-kulturális irányultságának és a nemzetiségekhez való viszonyának megfelelően. Az eltérő feltételek következtében a közös és hasonló kulturális jegyek megőrzése mellett ezek az irodalmak sajátos jegyekkel is rendelkeznek, és különböző kontextusokba ágyazódnak (szlovák irodalmi és kulturális kontextus; annak az országnak a kontextusa, melyben az adott nemzetiség él; saját nemzetiségi kontextus; és alföldi szlovák kontextus), melyek kölcsönösen átszövik egymást, és ezeken a kapcsolatrendszeren belül lépnek egymással kölcsönös interakcióba.

A magyarországi szlovák irodalom tehát az „alföldi szlovák irodalom” szerves része, ugyanakkor a romániai és szerbiai szlovák irodalommal együtt a szlovák nemzeti irodalom része is. Irodalmi fenomén, mely a magyarországi szlovák nemzetiség soraiban keletkezett és indult fejlődésnek, része kultúrájának (szubkultúra, kisebbségi kultúra), mely a fenti kontextusokba tagolódik. (A magyarországi szlovák irodalom meghatározásánál Dagmar Mária Anoca a romániai szlovák irodalomra vonatkozó definícióját alkalmaztam.)

Az alföldi szlovák irodalom sajátos arculatát létrehozó faktorokkal kapcsolatban már említésre kerültek a hagyományok, melyekből ez az irodalom táplálkozik. Főleg az egykori Felföldről a szlovák telepesek által az új lakóhelyre hozott hagyományokról van szó (népköltészet, népszokások, hiedelmek, vallás, nyelv, történelmi emlékezet, életfelfogás, etikai elvek, írott vallási emlékek), melyek a fokozatosan fejlődő alföldi szlovák kulturális tudat kiindulópontját alkotják. Ezen a helyen érdemes megemlíteni, hogy a szlovák ősök a Felföld különböző vidékeiről érkeztek az Alföldre, különböző nyelvjárásokon beszéltek, és eltérő vallásúak voltak. Ami összekötötte őket, az a szülőföldről és a közös hagyományokhoz való kötődés, valamint az összetartozás érzése volt.

Az említett nyelvi és vallási különbségeket két, a XVII. századból való jelentős egyházi írásos emlékekkel lehet demonstrálni. Az egyik a *Cithara sanctorum* (Tranoscius), a Juraj *Tranovský* által összeállított cseh nyelvű evangélikus énekeskönyv (Lőcse, 1636); a másik, a *Canthus Catholici*, Szöllősi Benedek katolikus kancionálja (Lőcse, 1655). Már akár az első szlovák telepesek is magukkal hozhatták ezt a két egyházi emléket, melyek az új környezetben elsődleges szellemi és lelki támaszt jelenthettek számukra. Közismert, hogy a szlovák katolikusok elvetették a cseh nyelv használatát, és mivel akkoriban még nem létezett önálló szlovák nyelv, a katolikus énekeskönyv összeállítója a cseh nyelvű énekeket erősen szlovákosított (nyelvjárási) formában jelentette meg, ezzel jelezve eltérő nyelvi és vallási orientációjukat az evangélikusokkal szemben. Miután Anton *Bernolák* nyelvtudós, katolikus lelkész 1790-ben a nyugat-szlovák nyelvjárást alapul véve megalkotta az első szlovák irodalmi nyelvet, a katolikusok ezt tekintették sajátjuknak. Az evangélikusok viszont elejétől kezdve magukénak érezték a bibliai cseh nyelvet (a csehországi Králice településen cseh nyelvre lefordított [1593] Biblia nyelve, a „biblicstyina”), melyet egyházi és irodalmi nyelvként használtak. A katolikusok és evangélikusok közös nyelve végül a Ludovít *Štúr* által 1843-ban, a közép-szlovák nyelvjárás alapján létrehozott egységes szlovák irodalmi nyelv lett. A Tranoscius az alföldi szlovák evangélikusok körében (például Békéscsabán, Szarvason, Tótkomlóson, a romániai Nădlakon-Nagylakon, a szerbiai Petrovecen-Petrőcön) máig megőrizte a közös jelképes kulturális kód helyzetét, mely használóit a régi szülőföld ízére emlékezteti. A Tranoscius hagyomány a Funebrálhoz (szlovák és cseh nyelvű halotti énekeskönyv) hasonlóan az egyházi alkalmakon kívül irodalmi motívumként is megjelenik például *Závada* Pál regényeiben. A *Dejiny slovenskej literatúry I.* (Smatlák: 1999, Szlovák irodalomtörténet I.) szerint a *Canthus Catholici* nem vált a katolikusok körében olyan mértékben kedvelté és élő hagyománnyá sem az egyházi, sem az irodalmi életben, mint az evangélikusok számára a *Cithara sanctorum*. Ennek a megállapításnak a valószínűségét támasztja alá az a tapasztalat is, mely

szerint a magyarországi szlovákság köztudatában a *Canthus Catholici* nem forrt össze a hazai szlovák katolikusokkal, tehát nem tölti be az etnikai és kulturális szimbólum feladatát olyan értelemben, mint az a Tranoscius esetében fennáll. A pilisi katolikus szlovák nyelvterületeken (például Pilisszentkereszt, Pilisszántó, Piliscsév, Pilisszentlélek, Keszthely) a népi vallásosság ma is élő emlékei (apokrif imák, Mária énekek) váltak a nyelvi, etnikai hovatartozás hordozóivá (Gyivicsán Anna: 2001).

Az egykori szlovák telepesek nyitottak voltak azok iránt a kulturális hatások iránt, melyekkel közvetlen kapcsolatba kerültek az új környezetben, és melyeket kölcsönösen átvettek egymástól az együtt élő szomszédok. A különböző kulturális elemeket beépítették saját kulturális rendszerükbe, s ily módon a felföldi hagyományok alkotta kulturális keret fokozatosan kibővült az új környezetből átvett elemekkel. Ezért az alföldi szlovák kulturális tradíció a közös vonások mellett egyedi jegyekkel is rendelkezik attól függően, melyik országban milyen nemzetiségekkel kerül közvetlen kapcsolatba. (A Tótkomlóst újraalapító szlovákok például az idők folyamán magyarokkal, zsidókkal és cigányokkal kerültek közvetlen kapcsolatba.) Ezen a folyamaton gondolkodik el Závada Pál *Milota* című regényében (2002), amikor a méhészet világtörténetének ürügyén felvázolja a világirodalom és kultúra fejlődésének ívét, és ezen belül foglalkozik az alföldi szlovák kulturális értékekkel is.

A hagyománnyal kapcsolatban elmondható, hogy csak akkor fejti ki ösztönző hatását egy közösség kultúrájára, amennyiben részévé válik életének, természetesen megújult formában, a mai kornak megfelelően. A hagyományok megújításának egyik lehetséges terepe a szépirodalom, esetünkben a kortárs magyarországi szlovák próza. Az írók az alföldi szlovák szimbólumokat, melyek javarészt már csak múzeumok kiállítási tárgyaiként szerepelnek, kiemelik ebből a passzív helyzetből, és epikai motívumként a cselekmény részeseivé teszik. Az, hogy a szövegben mennyire sikerül az írónak megvalósítania ezt a célt, mennyiben bővül és módosul az etnikai jelképek hagyományos jelentése, elsősorban az írói stratégiától függ. Ezekre a kérdésekre keresi a választ a jelen publikáció. Ezzel el is érteztünk e tanulmány fő tárgyához, a magyarországi szlovák irodalomhoz és ezen belül a kortárs szépprózához.

Amikor a magyarországi szlovák irodalomról beszélünk, feltétlenül meg kell említenünk *Sziklay* László (1912-1987) tanár urat, akinek neve szorosan összeforrt a magyarországi szlovákok kultúrtörténetével. Az 1949-ben Budapesten, az ötvenes évek óta a Szegedi Pedagógiai Főiskola, jelenleg pedig a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar keretében működő Szlovák Nyelv és Irodalom Tanszék alapítójaként és karizmatikus pedagógusként is jelentős szerepet játszott nemcsak a magyarországi szlovák értelmiségi képzésben, hanem a magyarországi szlovákság kulturális hagyományainak újra felfedezésében és felélesztésében

ben is. Az általa vezetett tanszék a hazai szlovákság számára sokkal többet jelentett egy szokványos felsőoktatási intézménynél. Annál is inkább, mivel tevékenységének köszönhetően a tanszék rövid időn belül az alföldi szlovák kultúra egyik legjelentősebb centrumává fejlődött, ahol igényes műhelymunka keretében formálódott a hazai szlovák értelmiség első nemzedéke. Személyes elkötelezettségével, rendkívül széleskörű, nemzetközileg is elismert tudós és irodalomtanári felkészültségével, pedagógiai tapintatával nemcsak arra ösztönözte hallgatóit, hogy nyúljanak vissza elődeik hagyományaihoz, és becsüljék meg azokat, hanem arra is, hogy anyanyelvükön alkossanak tudományos és/vagy szép-irodalmi szövegeket.

Nem véletlen, hogy éppen e tanszéki műhelymunka eredményeként is, Sziklay tanár úr közreműködésével jelent meg 1955-ben a mára már legendává vált *Hrušky mamovky Špiakovej* (Spiak anyó körtéi) című első magyarországi szlovák antológia, melyben a reménybéli fiatal alkotók próbálgatták a szárnyaikat. A kötet szerzői közül Számuel Pál és Bacsa Pál a tanszék akkori hallgatói voltak, míg egy alkotó, Chlebnyczki János később lett az intézmény diákja. Az antológia a Számuel Pál azonos című balladájáról kapta a címét. Bacsa Pál szülőfaluja nyelvjárásáról készített értekezést és ez az érdeklődése végigkísérte egész pedagógiai és kutatói munkásságát. Chlebnyczki János maturandusként publikálta első és máig utolsó prózáját, melyet a békéscsabai Szlovák Gimnázium irodalmi szakkörének tagjaként, tanárnőjének, Ruzicska Ilonának az ösztönzésére írt. Bár a szépirodalommal való foglalatossággal idejekorán felhagyott, ezt a törekvését tudományos kiadványok szerkesztőjeként és a Békéscsabán működő Szlovák Kutató Intézet tudományos főmunkatársaként kamatoztatta. Ezek a példák bizonyítják, milyen fontos szerepe volt a tanáregyéniségeknek és az iskolának abban, hogy a háború utáni nehéz időszakban visszavezesse gyökereihez a két háború közötti beolvasztó kultúrpolitika következtében a szellemi örökségtől teljesen elidegenedett szlovákságot. Természetesen a pedagógus szerepe az önismeret formálásában minden korban időszerű és nélkülözhetetlen, s főleg igaz ez napjainkra, amikor globalizált világunkban az egyedi nemzeti és nemzetiségi kulturális értékek beolvadásának veszélye hangsúlyozottan fennáll.

Az első magyarországi szlovák antológiát mérföldkönek tekinthetjük a két háború közötti időszakban alkotó népi írók és az 1978-ban, a *Výhonky* (Hajtások) című kötetben debütáló szerzők között. Ennek az antológiának a megjelenésétől számítjuk a kortárs szlovák irodalom kezdetét. A szerzők között szerepel Michal Hrivnák és Pavel Kondač, a hazai kortárs szlovák próza két létrehozója, továbbá Gregor Papuček, Alexander Kormoš és Juraj Marik lírikusok. Később csatlakoztak hozzájuk más írók is, akik tematikailag a magyarországi szlovák hagyományokhoz kötődtek (Zoltán Bárkányi Valkán,

Andrej Medvegy, Michal Bernula, Ildika Fúziková, Imrich Fuhl), valamint olyan szerzők (Mária Fazeškašová, Oldřich Kníchal), akik másféle (az egykori Csehszlovákia, mint szülőföldhöz kötődő) inspirációs bázissal rendelkeztek.

A két antológia megjelenése között eltelt közel negyed század mintha előre jelezné, hogy az első kötet nyomdokán formálódó kortárs irodalom fejlődése nem lesz zökkenőmentes. E hosszú időbeli távolság felveti a kelet-közép-európai térség irodalmaira (például magyar, szlovák, cseh, szerb, szlovén, román) jellemző „megkésettiséget”, mely a fejlettebb nyugati irodalmaktól való időbeli lemaradás következménye. Ezzel összefüggésben figyelhető meg az ennek a lemaradásnak az elhárítására vagy mérséklésére tett kísérlet, az „akartság” jelensége. Lényege abban áll, hogy az érintett irodalmak mesterséges beavatkozással igyekeznek behozni, azaz gyorsítani a természetes irodalmi folyamatokat például úgy, hogy olyan irodalmi műfajt emelnek be a rendszerbe, amely addig hiányzott az adott irodalomból. Az esetek többségében azonban ez a fajta elsietett lépés nem talált megfelelő talajra, mivel az adott irodalom nem volt még felkészülve befogadására és a folytatásra. Példa erre az első szlovák nyelvű regény *René mládenca príhody a skúsenosti* (1783) Jozef Ignác Bajza tollából. Hosszú évtizedeken keresztül kellett elszigetelten várakoznia a szlovák irodalomtörténet lapjain a regény műfaj folytatására, ami csak 1846-ban következett be, J. M. Hurban Olejkár című kisregényének a megjelenésekor. Ezt követően is viszonylag hosszú idő után születtek a későbbi regények (L. Kubáni: Valgata 1872; S. H. Vajanský: Suchá ratolesť 1884; M. Kukučín: Dom v stráni 1903-1904.)

Feltételezem, hogy teljesen más kulturális és politikai helyzetben ugyan, de valami hasonló jelenség befolyásolhatta a két kötet közreadása között eltelt hosszú szünetet. Amikor a múlt század ötvenes éveinek közepén a Magyarországi Szlovákok Demokratikus Szövetsége szlovák irodalmi versenyt hirdetett, valójában igyekezett felgyorsítani a két háború között asszimilálódott szlovákság visszatalálását nyelvéhez, hagyományaihoz. A versenyre különböző műfajokban, anyanyelven írt művekkel neveztek be a reményteli szerzők. A szövetség kezdeményezését csak helyeselni lehet, hiszen ezzel a lépéssel sikerült mozgósítania néhány fiatalot, és felhívnia a figyelmet az anyanyelv fontosságára. Ugyanakkor azt is tekintetbe kell vennünk, hogy ezek a fiatalok a két háború közötti szlovák népi írókon kívül nem tudtak más irodalmi hagyományra támaszkodni. Az, hogy ennek ellenére a vártnál több munka érkezett a versenybizottsághoz, a budapesti és a békéscsabai szlovák gimnázium és a szegedi tanszék pedagógusai áldozatos munkájának köszönhető. Ezek a munkák azonban még csak az első bátortalan lépéseket jelentették a magyarországi szlovák irodalom történetében, melyeket a tanárok segítő odafigyeléssel irányítottak és támogattak. Ennek a munkának az eredményeként született a már emlí-

tett első hazai szlovák antológia, mely az itteni szlovák kisebbség irodalmi törekvéseinek sokáig egyetlen kézzelfogható bizonyítéka volt. Mindemellett azt is jelezte, hogy egy adott irodalom fejlődésének egymásra épülő szakaszait nem lehet következmények nélkül felcserélni vagy bármelyiket is kihagyni. Ezt támasztja alá a következő nemzedék mintegy negyedszázados felkészülési ideje, mely a *Výchonky* publikálásában csúcspontot ért el.

A *Výchonky* megjelenésével új korszak kezdődik a magyarországi szlovák irodalom történetében. A kötetnek már maga a pusztán léte is többet jelentett egy egyszerű könyvnél, mely nemcsak inspirációs forrásként működött a későbbiekben, de valamiféle „irodalmi anyaként” is, ami kiindulópontot és egyben támaszt jelentett az íróknak. Kedvező hatása a szlovák kulturális élet szinte valamennyi területén éreztette hatását. Az írók saját alkotó munkájuk mellett író-társaik műveire is reflektáltak, figyelemmel kísérték a magyarországi és a külföldi irodalmi mozgásokat, kapcsolatokat alakítottak ki szlovákiai, romániai és szerbiai szlovák irodalmárokkal. Szépirodalmat fordítottak, író-olvasó találkozókat szerveztek; megalapították a szövetség mellett működő Irodalmi szekciót (1981), később a Magyarországi Szlovák Írók Szövetségét, majd a Magyarországi Szlovák Írók és Művészek Szövetségét, s ezzel létrehozták a szlovák irodalom intézményrendszerét. Megalapították a *ZROD* (1983) című almanachot és a *SME* (1988) kulturális-közéleti folyóiratot, melyet saját írásaikkal töltöttek meg. A *Výchonky* megjelenését követő első évtizedet a felívelés jellemzi úgy a szerzők számának növekedése, mint az önálló prózai és verseskötetek megjelenése szempontjából. A prózánál maradván a nyolcvanas évek íróit az ifjú lendület, a saját maguk tehetségében való hit és a szlovák kultúra iránti elkötelezettség jellemezte. A magyarországi szlovák irodalom kérdését az itt élő szlovákság közös ügyének tekintették.

Ezt az elkötelezettséget támasztja alá a nyolcvanas évek gazdag rövidprózai termése. Michal Hrivnák: *V prúde času* (1981; Az idő örvényében), *Tulipány* (1986; Tulipánok), *Nadišiel čas* (1988; Eljött az idő). Imrich Fuhl: *Korene sú pod zemou, Prvý sneh, Návrát* (1981; A gyökerek a föld alatt vannak; Az első hó; Visszatérés). Pavol Kondač: *Onemelá izba* (1983; Az elnémult szoba). Andrej Medvegy: *Starý strom nepresadiš* (1986; Öreg fát nem ültethetsz át). Zoltán Bárkányi Valkán: *Vzplanutie* (1987; Fellángolás). Oldřich Kníchal: *Predjarie* (1989; Tavaszelő).

1982-ben jelent meg az első közös prózakötet *Pramene* (Források) címmel. Ebben a korszakban született meg az első magyarországi szlovák regény Pavol Kondač tollából, a *Hrbol'atá cesta* (1984; Rögös út), amit a *Neskorý návrát* (1987; Kései visszatérés) című második – s egyben utolsó – regénye követett. A műveket természetesen a mennyiségi növekedés mellett a minőségi fejlődés is jellemezte. Ezt a Szlovákiából és a hazai környezetből érkező támogató visszajelzések is megerősítették. A felívelő szakasz azonban

1989 után váratlanul megtört, bár a 90-es években is születtek figyelemre méltó művek. (Oldřich Kníchal: *Kráľovstvo z iného sveta* 1990; Másvilági királyság; Mária Fazekašová: *Vôňa Fidži s hamburgerom* 1991; A Fidzsi illata hamburgerrel; Ildika Fúziková: *Mám miesto v srdci* 1994; Van hely a szívemben; Zoltán Bárkányi Valkán: *Návrát* 1998; Visszatérés; Michal Bernula: *Prekliate časy* 1998; Elátkozott idők). A régi lendület azonban jelentősen alábbhagyott, és a hazai szlovák irodalom fejlődése azóta is stagnál annak ellenére, hogy a 2000-es évektől tapasztalható némi felélénkülés (itt kizárólag a szlovák nyelvű művekre gondolok, Závada Pál munkásságával külön foglalkozom). Ennek a kedvezőtlen fordulatnak az okairól több szakember (Peter Andruška: 2002.; Oldřich Kníchal: 2006.; Karol Wlachovský: 2006.) és maguk az írók is értekeztek (Michal Hrivnák: 2002., Gregor Papuček: 2006., Alexander Kormoš: 2005.).

A magyarországi szlovák irodalom fejlődési folyamatát követve véleményem szerint a fejlődés megtorpanása többek között abban keresendő, hogy a *SME* folyóirat köré tömörülő legaktívabb írók (Michal Hrivnák, Alexander Kormoš, Gregor Papuček, Imrich Fuhl) a rendszerváltozás éveiben ugyanolyan vehemenciával vetették magukat a nemzetiségi politikába, mint egykor az irodalmi életbe. Eredeti foglalkozásukat tekintve szinte valamennyien újságírók, akiknél az új társadalmi-politikai helyzetben hírlapírói vénájuk került előtérbe. Az irodalomhoz való viszonyukat is a politika befolyásolta. Az általuk is észlelt stagnálást és az olvasói érdeklődés csökkenését irodalmon kívüli körülményekkel magyarázták. Az állami támogatás elégtelenségére, a magyar politikai elit nemzetiségekkel szembeni közönyére és a saját soraikból irántuk megnyilvánuló ellenségeskedésre hivatkoztak. Érvrendszerükben központi szerepet kapott az egynyelvű szlovák iskolák hiánya és újra szervezésük igénye. Tőlük várták a szlovák irodalom olvasóinak kinevelését és az irodalmi alkotó munkára alkalmas utánpótlás felkészítését. Argumentációs stratégiájukból azonban teljesen hiányoztak az aktuális irodalmi szövegalkotással kapcsolatos kérdések. Az elmúlt időszak sikereire hivatkoztak, és közben nem figyeltek az új korszak új kihívásaira, melyekre művésziileg reflektálniuk kellett volna. Egy másik lehetséges ok, hogy az alkotói kiteljesedés éveiben már mindent kiírtak magukból, amit fontosnak tartottak; tematikai és formai szempontból is fokozatosan kimerítették lehetőségeiket, főbb motívumaik (szülőföld, nemzeti-ségi lét, hagyományok) jelentései kiürültek és az új társadalmi helyzetben, amely pedig tartalmi és művészi megújulás iránt kiáltott, perspektívátlanokká váltak. Etnikai irányvonaluk megőrzése érdekében azonban inkább bezárkóztak nyelvükbe, s ezzel akaratlanul is kívül maradtak a korszak irodalmi folyamatain. Ezt a bezárkózottságot valójában azóta sem sikerült leküzdeniük. Érdeklődésük áthelyeződését az alkotó munkáról a nemzetiségi politika történéseire az új társadalmi helyzet keltette elbi-

zonytalanodás és tanácstalanság is magyarázhatja a tekintetben, hogy művészileg adekvát módon hogyan reflektáljanak az új viszonyokra. Irodalmi aktivitásuk csökkenésével párhuzamosan azonban magas szinten művelték a különböző publicisztikai műfajokat pl. nyílt levél, petíció, kiáltvány, polémia, politikai, nemzetiségpolitikai, kultúrtörténeti esszé.

Ha nagyító alá vesszük a kortárs magyarországi szlovák prózát (részben érvényes a költészetre is), egyből rátapinthatunk fájó pontjaira: a szerzők rendkívül alacsony száma, kis terjedelem, stagnálás. Napjainkban csupán három író vesz részt erőteljesen a hazai szlovák próza életben tartásában: Michal Hrivnák, Oldřich Kníchal és Zoltán Bárkányi Valkán. Pavol Kondač életművét már lezártnak tekinthetjük, hiszen második regénye után visszavonult az alkotói tevékenységtől. A jelenleg is aktív szerzők már jócskán a hetvenes éveikben járnak, és új szereplők idáig még nem tűntek fel a hazai szlovák próza láthatárán. Némi bizakodásra adhat okot Zoltán Bárkányi Valkán, a prózaírók triumvirátusának legfiatalabb tagja, aki főleg napjainkban megnyilvánuló alkotói lelkesülésének köszönhetően a közelmúltban három rövid prózai kötettel jelentkezett: *Vianoce tetky Karovej* (2009; Kara néni karácsonya), *Pivnica* (2011; Pince) és *Jabloň* (2013; Almafa). Hosszú

kihagyás után, 2000-ben hallatott ismét magáról Michal Hrivnák kétnyelvű, publicisztikai vonásokkal átszőtt emlékező történeteket tartalmazó kötetével: *László Sziklay – skutočnosť a legenda – Sziklay László valóság és legenda. A Na periférii* (2005; A periférián), *Corpus delicti* (2006), és *Akt* (2011; Aktkép) című novellái a Ludové noviny hasábjain jelentek meg. Oldřich Kníchal jelenleg – egyebek mellett – emlékező prózáján dolgozik, melyből a Ludové novinyben (2008) közölt részleteket.

Mindezen pozitív események ellenére, melyeket csupán egyéni, személyes hozzájárulásnak tekinthetünk a hazai szlovák próza történetében, az olvasónak/kutatónak nem véletlenül van hiányérzete. Úgy tűnik, hogy a magyarországi szlovák próza nagyon nehezen lesz képes a felvázolt körülmények között valódi belső megújulásra, mivel eddig nem jelentek fiatal tehetségek, akik magukra vállalnák ezt a feladatot. Ebben a helyzetben az irodalommal való foglalatosság főleg a régi művek újraolvasására és újraértelmezésére irányul, ugyanakkor érdeklődéssel fordul a kevés számú, napjainkban születő-született prózák felé.

Végezetül szeretném megköszönni a támogatást mindazoknak, akik hozzájárultak ennek a könyvnek a megszületéséhez.

Zoltán Bárkányi Valkán

Almafa

(részlet)

Kertjének hatalmas almafáját sokszor elnézegette az öreg Jozef Makovič, és ilyenkor mindig valami csodálatosan jóleső melegség töltötte el a szívét. Szótlan barátját nemcsak zamatos, savanykás ízű, illatos gyümölcséért szerette, hanem áldott lombkoronájáért is, melynek hűse a legnagyobb kánikulában is menedéket nyújtott az egész családnak. Meg aztán volt még egy másik oka is annak, ami miatt a világ minden kincséért sem vált volna meg néma társától. Egyidősek voltak ugyanis: a szülei, akik már réges-régen örök álmukat alusszák, úgy mondták egykor, hogy az almafát az ő születésének évében ültették, számára ismeretlen emberek, akik aztán nemsokára elköltöztek a faluból, áttelepültek a Duna bal partjára. Életéveire, a vállára nehezedő csaknem nyolcvan esztendőre gondolva, egykönnyen kiszámíthatta, hogy ez a gyümölcsfa, bizony, már három nemzedéknek termett almát. Így aztán, nem méltatlankodott amiatt, hogy a múltó idő összegabalyította a vén faágakat, egyiket-másikat derékba törte, félig elsorvasztotta, s darabokra zúzva az avarba szórta, ott pihennek, míg a szél fel nem kapja őket.

Gyakran eltűnődött ezen, csodálkozott, sajnálkozott amiatt, hogy az emberek többsége mit sem törődik a maga szótlan társaival. Mondhatná akár úgy is, hogy szinte észre sem veszik a kertekben, gyümölcsösökben, út mentén, erdőkben, vagy bárhol másutt növekvő barátaikat, amelyek hasznos társai az embernek, környezetének ékei, s egészséges csemegét teremnek. Érthetetlen, de bizony mégis így van, szerény barátaikról megfélekednek még azok is, akik egyébként szeretik ezeket a hatalmas, békés növényeket. Kevésen múltott, hogy annak idején, amikor újonnan vásárolt telke fáinak sorsáról döntött, nem követett el hibát maga is. Nem volt könnyű eldönteni, a telek melyik pontjára építse a házikót, hiszen figyelembe kellett venni szá-

mos körülményt: a szélirányt, a napjárást, a szomszédok szempontjait, a telek nyújtotta legszebb panorámát, és sok minden egyebet. Jozef Makovič aligha tévedett, amikor nem vágott ki egyetlen fát, vagy nagyobb bokrot sem az építkezés miatt, s nem engedte ezt másoknak sem.

Kezdetben ő maga sem fordított különösebb figyelmet az almafára. Amikor a telket megvásárolta az államtól, pontosabban szólva a községtől, gyümölcsöző volt már ez a fa, illatos, ízletes, számára addig ismeretlen almafajtát termett, amit azonnal megkedvelt. A falusiak húsvéti rozmaringnak nevezték, mivel a családi házak hús kamráiban friss maradt egészen Húsvét napjáig. S hozzá még az a jó kis almás rétes, amit a felesége igencsak gyakran süített neki, végképp meggyőzte arról, hogy ezt a fát rossz szándékkal megközelíteni – senkinek sem szabad.

*

Tavaly, egy kora őszi napon, Jozef Makovič portája előtt egy elegánsan öltözött idős házaspár állt meg, szemmel láthatóan ismeretlenek voltak ezen a vidéken.

– Bocsásson meg, uram – szólt a gazdához csendes, félénk hangon az ismeretlen asszony. – Szabadna megnéznünk a maga szép kertjét? Karol, vagyis a férjem, nagyon szeretné látni...

Jozef Makovič, apró főhajtás kíséretében, habozás nélkül kitérte előttük a kertkaput. Alighogy kezét fogtak és futólag bemutatkoztak egymásnak, az ismeretlen férfi nyomban iparkodott az almafához.

– Túlágósan közel építette a házat... – jegyezte meg tüstént. – Ezért fordította el a koronáját a másik irányba...

Néma csend követte az elhangzott igaz szavakat.

– Merem állítani, ugyanis ezt a fát az édesapám meg én, mi ketten ültettük ide – fűzte hozzá az elhangzottakhoz a látogató csendesen, szerényen, hogy szavait ne holmi jöttment üres fecsegésének, hanem baráti megjegyzésnek tekintsék.

– Réges-rég történt ez.... Abban az évben eresztett gyökeret ez az almafa, amikor én elsőáldozó voltam – folytatta csendesen, majd elhallgatott.

Egy szóval sem említette a gazdának, hogy ez a fa, az örök ifjúság és szeretet bibliai jelképének emlékeként, elkísérte őket új hazájukba, ahová egy boldogabb élet reményében költöztek.

– Bizony, így igaz, belátom magam is, hibáztam, amikor ilyen közel építettem a házat a fához ... – bólogatott egyetértőleg, sértődöttség és kételkedés nélkül az öreg Makovič. Őszinte örömmel fogadva annak a férfinak a véleményét, akinek – mint most megtudta – a sok örömöt köszönheti, amit hú, néma társától hosszú éveken át kapott.

– Miféle hibát? Felejtse el! – szakította meg tapintatosan a zavart csendet a látogató.

A halk, szerény megjegyzés mintegy megfajtotta a rejtélyt, megvilágította az öreg Makovič előtt, miért is nőtt ferdén ez a rendkívüli, az egész falu szemében oly becses almafa. Csakhogy ezer dicsérő szó sem ér fel azzal a gyönyörűséggel, amit az ég édes ajándékának egyetlen falatkája ad, hisz ennek még maga Ádám sem tudott ellenállni az Édenkertben, gondolta magában a kerttulajdonos. Még ennél is erősebben bántotta azonban, hogy a becses látogatókat nem tudja megkínálni legalább egy kosár friss almával. Pedig hát tudja ő, mi a hála, és mit kíván az illem.

– Szívesen szednék maguknak útravalóul, meg az otthon maradt családtagjaik számára egy kosárnyi friss almát, de hiába, láthatja bárki, hogy az almafa pihenőt tart az idén, nem hozott termést ebben az évben.

Fürkésző tekintettel vizsgálja egyik gallyat a másik után a férfi, akinek jóvoltából az almafa ott áll Makovič portáján, de bizony csak csupasz ágakat lát. Mintha csak holmi szupermarket üres polcai között sétálgatna. Mígnem pillantása megállapodik a félre hajló koronacsúcs sűrű ágain, s mint akit villám sújtott, felkiált:

– Hej, Makovič úr, várjon csak! Megvan! Eszembe jutott, hogy annak idején, volt amott fönt a túloldalon egy gally, amely minden áldott évben termett, s öt-hat gyönyörű, egészséges és páratlanul nagy almát hozott, még a meddő esztendőkből is. Nini... nézze csak... megleltem!

Derült mosoly ült ki a vendég arcára, s a szeme örömtől ragyogott. Amott fönt, ahová kezét fölemelve mutatott, a sűrű lombkorona rejtekében megőrizte régi szokását a büszke fa, s valami csoda folytán, mintegy kincset óvja az öt szem mesés szép almát...

Ámult-bámult néhány pillanatig Jozef Makovič, meglepődve a látogató által felfedezett rejtek helyen, melyet az almafa mindmáig titokban tartott előttük. Ám hamar feltalálta magát, s magyarázkodás helyett, egy szempillantás alatt, máris létráért szaladt, hogy kedvébe járjon a vendégeknek.

– Fogadják kostolóként ezt a finomságot, mint régi közös ismerősünk ajándékát. Ha majd jövőre eljönnek, sok kosarat szedhetnek tele, mintha csak a sajátjukat szüretelnék – ismételte újra a gazda, majd horgynem mentegőzve. – Várni fogjuk magukat...

– Jövőre? Sajnos... sajnálom... aligha jövök én már ide vissza. Előbb kellett volna, mondogatja is a feleségem. Öreg vagyok én már ahhoz, idestova kilenc évtizeddel a vállamon... Óh! – sóhajtott fel fájdalmasan a látogató és kezét nyújtva, hirtelen búcsúzkodni kezdett Makovičtól, akinek az volt az érzése, hogy a váratlanul gyors távozást az öregember szemében lassan feltörni készülő férfi könnyek okozták.

– Bocsásson meg, amiért így útközben megzavartuk, de tudja, valójában nem vagyunk mi idegenek ezen a vidéken – szólt Makovičhoz a látogató felesége. – A háború után innen települtek át a családjaink a határ túloldalára, a Duna bal partjára – folytatta magyarázatképpen, s arcán bánat tükröződött. – Emlékszünk, az első időkben egyáltalán nem jöhettünk át ide, a szülőhelyünkre, látogatóba... Nem engedtek át bennünket, kilenc éven keresztül... Gyakran előfordult, hogy még a rokonok temetésére sem jöhettünk el... Hisz tudja, akkor csak a madarak juthattak át szabadon, útlevél nélkül a határon, az embereket rabszolgaként megbéklyózták. Komisz idők voltak, nagyon komiszak. Rágondolni is rossz... Később aztán, mikor már gyakrabban utazhattunk, lassacskán nem volt kit meglátogatni. A fiatal rokonok megházasodtak, vagy másutt kerestek maguknak munkát. Csak az öregek maradtak, de bizony, mostanra ők is meghaltak már. Miért is jöttünk volna hát? – kérdezte fejét lehajtva, csendben elgondolkodva, talán a választ kutatta magában, mi is az voltaképpen, ami idehozta őket.

– A férjemet mindvégig gyötörte a honvágy, hogy legalább egyszer visszajöjjön ide, gyermekora és ifjúsága színhelyére – folytatta a asszony. – Mint holmi gyerkóc, az utóbbi időben egyre sürgette, szánjuk el magunkat végre az útra, noha nincs is olyan messze. Ha török, ha szakad szeretné látni... talán utoljára... ezt az almafát... Nagyon köszönjük, hogy ezt lehetővé tette neki... Hálásan köszönjük...

– Igazán nincs mit megköszönniük, kérem! – mondta az öreg Makovič, kérdőn fürkészve az asszony arcát.

– Hogyne lenne? Köszönjük, hogy nem vágta ki az almafát... Hogy kaptunk belőle most egy kis csemegét – szipogta elérzékenyülve az asszony, s már-már elsírta magát. Majd egy ügyes mozdulattal a táskájába nyúlt és elővett belőle egy palack házi almapálinkát.

– A saját termésünkből való – árulta el az asszony. – Ajándéknak szánta a férjem, s az imént idesúgta, hogy ez az almapálinka magát illeti. Váljék egészségére...

Jozef Makovič vonakodva fogadta el az itókat, s azzal a szándékkal, hogy csak megőrzésre veszi át...

Szlovákból fordította: Árgyelán Erzsébet Katalin

Pável Ágoston Vend nyelvtanáról

Tavaly – több mint 70 évvel a kézirat lezárása után – jelent meg *Pável Ágoston* (Avgust Pavel) muravidéki szlovén nyelvтана, amely nem csak a szlovén, de a magyar közönség számára is érdekes olvasmányul szolgál. Ezt a nyelvet a történelmi Magyarország Vas, Zala és Somogy vármegyéiben beszélték. Nyelvjárási létből nőtte ki magát a XVIII-XIX. század során irodalmi nyelvvé. Irodalmi nyelvi normája kialakulását hagyományosan az evangélikus lelkész *Küzmičs* István (Števan Küzmič) Újszövetség-fordításához kötik, amely 1771-ben Halléban jelent meg *Nouvi zákon* címen. A XIX. század második felétől kezdve a magyarosító politika hatására ütötte fel fejét az ún. vend-elmélet. Ez az elmélet a muravidéki szlovén nyelv szlovén voltát hivatott megkérdőjelezni (A témáról részletesen szól Lukács István könyve: *A vend kérdés* – Bp., 1996.) A vend-elméletet elsősorban az evangélikus muravidéki írókkal, s központi alakjukkal *Kardos* János (Janoš Kardoš) hodosi

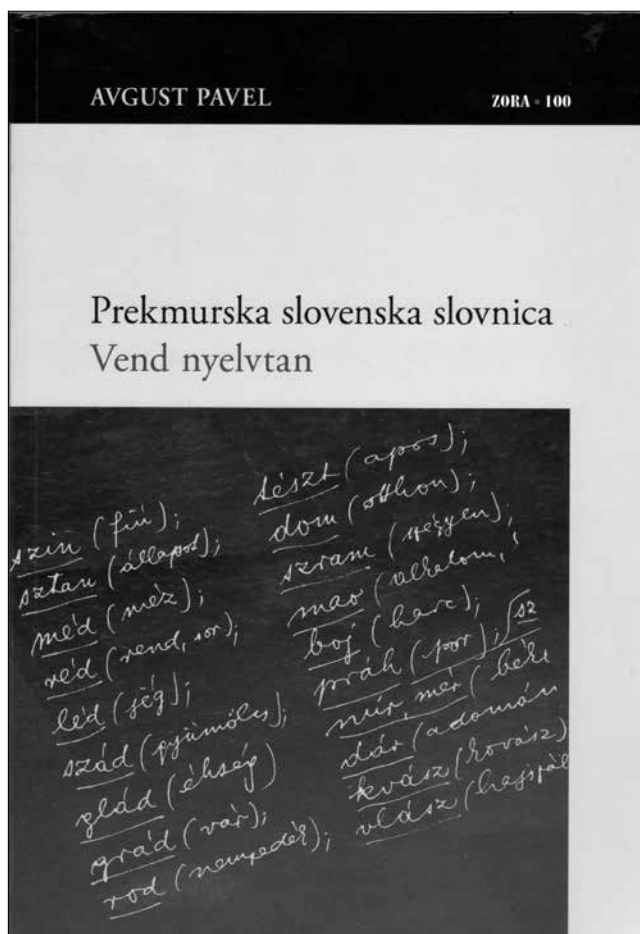
(Hodoš) lelkésszel kapcsolatban emlegetik, ám a XX. században is fennmaradt. Nem véletlen, hogy Pável Ágoston („két nép hű fia”, ahogy *Illyés* Gyula nevezte) ezt a címet adta nyelvтанának, bár zárójelben a „hazai szlovén” meghatározás is szerepel, amelyet a magyar szlavisztikában *Asbóth* Oszkár honosított meg. Ebben tanítványaként Pável Ágoston, majd később *Kniezsa* István is követte. Azt pedig, hogy a muravidéki szlovén származású Pável Ágoston természetesen nem értett egyet a hatalom által „erőszakolt” vend-elmélettel, jól bizonyítja a nyelvтан bevezető részének 4. §-ban olvasható meghatározása is: „A vend nyelv a délszláv nyelvek (szlovén, horvát, szerb, bolgár) csoportjába tartozik. Voltaképpen csak a szlovénnek egy önállósult, nagyobb nyelvjárása, amelytől elsősorban eltérő hangsúlyviszonyaiban, hanglejtésében, a mássalhangzók lágyításának kérdésében és – komolyabb nyelvújítás híján – a modern szókinccs feltűnő szegénységében különbözik.”

A nyelvtant eredetileg a muravidéki általános iskolák magyar tanulóinak nyelvtanulása céljából rendelte meg a Vendvidéki Magyar Közművelődési Egyesület, amely 1941. szeptember 1-jei ülésén határozott annak megírásáról, Pável Ágoston egyetemi magántanárt bízva meg az elkészítésével. Annak ellenére azonban, hogy a kézirat időben elkészült, a kiadása akkor elmaradt. Ennek elsősorban ideológiai okai lehettek, Pável ugyanis nem a vend-elmélet szellemiségének megfelelő művet írt. A nyelvtan így csak most jelenhetett meg a Maribori Egyetem Bölcsészettudományi Kar Nemzetközi Kiadójának gondozásában.

A kiadvány jelentőségét növeli, hogy kétnyelvű: az egyik oldalon Pável Ágoston gépelt kézírata, a másikon párhuzamosan pedig szlovén fordítása olvasható *Lukácsné Dr. Bajzek Mária* felsőszölnöki (Gornji Senik) származású nyelvész szakavatott tolmácsolásában. A nyelvtani rész után öt szlovén nyelvű tanulmányt talál az olvasó, amelyek a nyelvtan keletkezésének hátterével, a muravidéki szlovén (irodalmi) nyelv történetével, valamint a kézirat publikálásáig vezető viszontagságokkal foglalkoznak.

A nyelvtan, az előszó és a bevezető mellett a következő részekből áll: I. Hangtan, II. Alaktan, III. Szótan, IV. Mondattan. Minden egyes számozott fejezet további alfejezetekre tagolódik. Az bemutatott példák muravidéki szlovén nyelvűek, ám a szlovén fordításban ezek magyar megfelelői helyett, a szlovén irodalmi nyelvi változat áll. Az egyes fejezeteket Pável Ágoston igen részletes rajzai, táblázatai gazdagítják (pl. a beszédszervek, az igei osztályok stb.). Munkája, mely minden tudományos igényt kielégít, voltaképpen az akkori élő muravidéki szlovén nyelv nyelvtanba foglalt megörökítésére törekedett. Érdemes megjegyezni, hogy a szlovén fordításban is megmaradt – persze a megfelelő szlovén megnevezés is szerepel – Pável eredeti muravidéki szlovén terminológiája, pl. *Glászozslôvje* (hangtan), *Beszédni zaklád* (Szókincs), *Prôszti sztávek* (Egyszerű mondat) stb.

Megállapíthatjuk, hogy a legrészletesebben a hang- és alaktani fejezet van kidolgozva, külön kiemelhetjük az igeik rendkívül alapos áttekintését. A közöttük való eligazodást a különböző igeosztályok áttekintő táblázata szolgálja. A szlovén fordításban megőrizték a muravidéki szlovén szavak eredeti helyesírását is, amely jelentős magyar hatást tükröz. A nyelvtan egyik legnagyobb érdeme annak szisztematikussága és áttekinthetősége. A tartalomjegyzék alapján az olvasó könnyen átlátja és megtalálja az általa keresett részt. Szintén a kötet javára válik az egyes nyelvtani jelenségeket illusztráló példák nagy száma is. Külön figyelmet érdemel a mondattanról írott fejezet, ugyanis sem azelőtt, sem azóta nem

akadt olyan kutató, aki a muravidéki szlovén nyelv mondattani jelenségeit ilyen részletességgel vizsgálta volna.

Érdemes hangsúlyoznunk, hogy ez az első és egyben egyetlen muravidéki szlovén nyelvtan is. Pável a nyelvtan összeállításakor több forrást is használt. Beledolgozta az 1909-ben a Magyar Tudományos Akadémia kiadásában megjelent *A vashidegkuti szlovén nyelvjárás hangtana* című művét, de biztosan használt magyar leíró nyelvtanokat és a szlovén Anton Breznik középiskolai nyelvtanát is (*Slovenska slovnica za srednje šole*, 1934), amelyet elsősorban a szerkezeti hasonlóságok igazolnak.

Öröndetes, hogy oly sok viszontagság után végre kezünkbe vehetjük ezt a művet, ami vélhetően ezután a muravidéki szlovén nyelv egyik alapművének számít majd. A kétnyelvű megjelenésnek köszönhetően úgy a szlovén, mint a magyar olvasóközönség számára befogadható. A nyelvtan végén található tanulmányok tovább segítik a Pável-életmű jobb megismerését.

Pável Ágoston nyelvtanát elsősorban a szláv nyelvek iránt érdeklődőknek, valamint a magyarországi szlovén olvasóknak ajánljuk.

Dudás Előd